

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ ПО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОСНОВНИТЕ ДОКУМЕНТИ, КОИТО ОПРЕДЕЛЯТ ПОЛИТИКАТА ЗА ОПАЗВАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В БЪЛГАРИЯ СЪГЛАСНО РАМКАТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Документ за целите на НАТУРА 2000, изводи и препоръки	3
2. Докладване на Република България съгласно изискванията на чл. 17 на Директивата за местообитанията относно природни местообитания и растения – мъхове, папрати и семенни растения	6
3. Докладване на Република България съгласно изискванията на чл. 17 на Директивата за местообитанията за видове животни (без птици)	9
4. Докладване на Република България по чл. 12 от Директивата за птиците и обявяване и заповедите на защитените зони за птици	14
5. Коментари и препоръки по Национална рамка за приоритетни действия за „Натура 2000” 2021–2027	17

Този документ е създаден в рамките на проект „Гражданска инициатива за ефективна политика по опазване на биоразнообразието“ с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от фондация „ЕкоОбщност“, Българска фондация Биоразнообразие и СДП „Балкани“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България. Март 2022 г.

Проектът „Гражданска инициатива за ефективна политика по опазване на биоразнообразието“ се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проекта е да се направи експертен анализ на слабостите в три документа, регламентиращи политиката по опазване на биоразнообразието в България, вкл. чрез консултации с професионалната общност, и да бъдат изготвени препоръки за подобряването им.

www.activecitizensfund.bg

Документът е изработен от експерти към екипите на трите партньорски организации по проекта – фондация „ЕкоОбщност“, Българска фондация Биоразнообразие и СДП „Балкани“. Отговорността за изразените становища е единствено на посочените експерти и организации.

Поради управленската динамика и политическа нестабилност в България през 2021 г., когато беше готова първа версия за обсъждане с по-широк кръг експерти, екипът по проекта задържа процеса, за да може да осъществи представянето и дискусиата на този анализ пред ръководството на Министерство на околната среда и водите (МОСВ), което ще поеме управлението за следващия управленски мандат и би могло да вземе предвид изводите и препоръките.

В началото на 2022 г., настъпиха промени и в експертния екип, работил по анализа и препоръките - член на екипа премина на позиция в МОСВ, което наложи напускането му на проекта. Представянето и обсъждане на изводите и препоръките се състоя на 30 март 2022 г. в рамките на заключителна конференция, с участие на експерти от МОСВ, РИОСВ, ИАОС, Басейнови дирекции, Дирекции на национални паркове, МЗХ, ИАГ и дирекции на природни паркове, научната общност – ЛТУ, ИБЕИ БАН, Институт по гората, както и НПО.

Представеният тук документ съдържа крайна ревизирана версия на изводите и препоръките, която отчита проведените консултации и обсъждане, и актуализира съдържанието на препоръките по отношение на Националната рамка за приоритетни действия за „Натура 2000“ 2021-2027 с оглед на статуса на документа – приемането му и одобрение от Европейската комисия като действащ.

С представянето им пред МОСВ и всички други ангажирани в процеса на изпълнение на политиката за опазване на биоразнообразието институционални участници, фондация „ЕкоОбщност“, Българска фондация Биоразнообразие и СДП „Балкани“ заявяват желанието си и препоръката да бъдат взети предвид изводите и предложените решения на досегашните проблеми, и да се предприемат мерки за изпълнението им с цел подобряване на ефективността на управлението и опазването на биоразнообразието в България и ЕС.

Документ за целите на НАТУРА 2000, изводи и препоръки

Автори: Андрей Ковачев¹, Симеон Арангелов

Българското правителство следваше да обяви всички защитени зони от НАТУРА 2000 преди края на 2014 година и във всяка заповед да вложи приоритизирани подробни природозащитни цели на всяка една защитена зона. Съответно следваше те не просто да препишат законовите изисквания, а да ги доразвият подробно за всеки вид и местообитание в зоната, като отразят ролята ѝ, специфичните и природни характеристики и заплахите за природата. В момента² правителството приема ускорено заповедите на тези зони с огромно закъснение и при неспазване на изискванията за приемане на подробни цели на тези зони. В приетите досега заповеди за обявяване, почти без изключение, целите почти преповтарят с други думи общите цели на закона. Единствената по-подробна информация е посочването на видове и местообитания, подлежащи на възстановяване на състоянието на опазване и крайно частична приоритизация на видовете и местообитанията с неблагоприятен статус.

През 2019-2020 г., чрез предложените промени в Закона за биологичното разнообразие (ЗБР) беше включен т.нар. „Проект на Документ за целите на Натура 2000” (наричан по-нататък за краткост „документ за целите”). Готвените промени в закона предизвикаха отрицателни реакции на научната общност и гражданското общество, поради което не бяха приети. Поради липсата на консенсус към момента тези промени все още не са одобрени, и този документ все още липсва в закона.

Неясно за обществеността остана и каква е правната връзка на този документ към обявяването и управлението на защитените зони. Вместо да посочи методика за определяне на целите и да обедини научната общност, документът за целите на Натура 2000 създаде още по-голямо объркване. В него целите са дадени твърде общо и преповтарят закона, без да се отговори на въпроса кои са в крайна сметка целите на конкретната зона при нейното обявяване и как се гарантира тяхната стабилност във времето с оглед стабилното ѝ управление. На този фон сме свидетели на хоризонтална наказателна процедура спрямо България от страна на Европейската комисия (ЕК) заради липсата на заповеди за обявяване на зоните и заради липсата на природозащитни цели и приоритети. Ако българското правителство не вземе спешни мерки да промени своите действия и начина на обявяване на защитените зони, рискуваме наказателната процедура да продължи и да стигне до Европейския съд.

---

¹ В основата си този документ е разработен през март 2021 г. и участието на автора към този момент е било в качеството му на експерт към неправителствена организация.

² Констатацията и очертаните приоритетни действия се отнасят за периода март 2021 г. и за действащото тогава правителство. Към момента на внасяне на този документ, препоръката към сегашното ръководство на МОСВ е да съблюдава отправените препоръки по съдържанието на заповедите за обявяване на зони да бъдат взети предвид при изработка на нови заповеди, редакция и/или актуализиране на действащи заповеди.

Проблемът с липсата на заповеди за обявяване на зоните и природозащитните им цели и приоритети, надхвърля обхвата на Документа за целите на Натура 2000, поради което предлагаме следните стъпки за разрешаването му:

- Разработване на адекватна на законовите изисквания методика за определяне на целите и приоритетите на защитените зони и нейното обществено обсъждане. Подготовка на целите на отделните зони съгласно методиката.
- Формиране на научна работна група, която да изгради консенсус по въпроса сред научната общност:
  - Включване в работната група на всички научни институции и неправителствени организации (НПО), които имат експертиза в предлагането и обявяването на защитените зони от НАТУРА 2000, както и на МОСВ като отговорен орган.
  - Постигане на научен консенсус около одобряването от групата решения.
  - Работа зона по зона с приоритетно разглеждане на тези от тях, които се нуждаят от спешни управленчески решения.
  - Продължаване на процеса за обявяване на зоните съобразно резултатите на групата.
- Определяне и приоритизация на детайлни природозащитни цели и консервационни мерки в заповедите съгласно изискванията на чл. 4.4 на Директивата за местообитанията (92/43/ЕИО), като освен всичко останало:
  - Създадената методология да включва детайлни природозащитни цели, отразяващи всички характеристики на конкретната зона, които да са интегрирани и приоритизирани, като са формулирани като дългосрочна и стабилна правна норма.
  - Да се създадат текстове, които ясно да посочват връзката цели-мерки.
  - Инкорпориране, систематизиране и допълване на вече определените забранителни режими като самостоятелни мерки, или като свързани с други мерки, които нямат забранителен характер.
  - Мерките в заповедите да се формулират с принципен, а не оперативен характер, като са определени като дълготрайна характеристика на специалната защитена зона.
  - Посочваме текстове за пример с цел разбиране обхвата на задачата:
    - цел – „опазване на общата площ, структурата и естествената динамика на пасищата, като местообитание на видове“;
    - свързана незабранителна мярка – „Поддържане на естествен баланс между храстово-дървесна и тревна растителност чрез традиционни и/или неинвазивни методи на човешка намеса.“;
    - свързана забранителна мярка – „Забранява се почистването на пасища с дървесно храстова растителност: чрез механични способности включващи увреждане на повърхността, чрез химични способности, чрез опожаряване и при достигане на покритие под 20% от площта.“
- Ревизия на документа за целите, включително промяна на общия подход към определяне на целите на останалите управленски нива, изхождайки от целите на защитените зони, каквото е изискването на чл. 4.4 на Директивата за местообитанията (92/43/ЕИО).

- Формулиране на общите (неоперативни) консервационни мерки в заповедите, отчитайки и основавайки се на общите цели на директивата и на чисто научния подход.
- Формулиране на консервационните мерки в плановете за управление (териториалните планове на защитени зони) и в Националната рамка за приоритетни действия за Натура 2000, като оперативни мерки съобразно насочеността на двата вида документи. Формулираните оперативни консервационни мерки следва да са съобразени и да са в изпълнение на заповедите за обявяване. Отчитане на този етап на планиране на икономическите, социалните, културните и местните особености на защитените зони, каквото е изискването на Директивата за местообитанията (92/43/ЕИО) и въвличане в процеса на вземане на решение на по-широк кръг заинтересовани обществени групи.
- Информирание на Европейската комисия за предприетите мерки за изпълнение на целите на Директивата за местообитанията (92/43/ЕИО), включително на стремежа за постигане на научен консенсус при определяне на заповедите с цел недопускане на наказателна процедура от страна на комисията.

Документът за целите на Натура 2000 беше неуспешен опит за решаване на проблема с липса на заповеди за обявяване на зоните от мрежата. Поради недостатъчните му качества към момента документът не се използва и вместо да допринесе за решаване на проблема наличието му го задълбочи. Поради изложените по-горе причини смятаме, че този документ не трябва да бъде използван и трябва да отпадне от всички други документи, които го споменават. За да се гарантира доброто управление на мрежата Натура 2000, целите и конкретните мерки трябва да се заложат директно в заповедите за обявяване и да са строго специфични за всяка отделна зона, като отговарят на консервационните изисквания на целевите видове и местообитания предмет на опазване на конкретната зона.

Докладване на Република България
съгласно изискванията на чл. 17 на Директивата за местообитанията (92/43/ЕИО) относно
природни местообитания и растения – мъхове, папрати и семенни растения

Автори: Чавдар Гусев, д-р Росен Цонев

Изводи

На критичен анализ са подложени данните, докладвани за 49 природни местообитания и 10 вида, представени в официалната база за Натура 2000 на интернет страницата на МОСВ.

Докладване по чл. 17 през 2013 за периода 2007–2012

1. Докладването по чл. 17 за този период за природните местообитания и растителните видове е извършено въз основа на конкретни данни само от защитените зони – това са резултатите от проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I“, финансиран от МОСВ, в изпълнение на който е извършено картиране и определяне на природозащитното състояние в защитените зони. В пространствен аспект е направен опит за моделиране на националното покритие на природните местообитания вкл. и по биогеографски региони, без теренни изследвания извън зоните.
2. Докладваните оценки на благоприятното природозащитно състояние (БПС) на ниво биогеографски региони не са резултат от прилагането на предложения примерен подход в Ръководството на ЕК за докладване по чл. 17, валидно за този период. Оценка при 26 от анализиранията природни местообитания са в остро противоречие с основното условие на този примерен подход – оценката за благоприятно състояние (FV) на ниво регион да се поставя, когато над 90% от площта на местообитанието е с крайна оценка за благоприятно, а оценката за неблагоприятно лошо (U2), когато над 25% от площта на местообитанието в региона е с крайна оценка неблагоприятно лошо. В тази група се включват както природни местообитания, които са застрашени на национално ниво, така и такива, в които има засилен стопански интереси и ползвания.
3. Оценка са определени субективно, чрез нагласяване - тенденциозно и умишлено са завишени с цел прикриване на реалното състояние на природните местообитания и сериозните проблеми с опазването на целевите обекти в мрежата Натура в Република България. По този начин, в крайна сметка, нито едно природно местообитание в нито един биогеографски регион не е оценено в неблагоприятно лошо състояние (U2), но тази картина контрастира с регистрираните сериозни заплахи и негативни последици, някои от които са санкционирани с осъдителни присъди в Съда на Европейската общност в Люксембург.
4. МОСВ е финансирало отделен проект за обезпечаване на докладването, но не е осигурена прозрачност и проследимост на подхода и процедурите на оценка поради липса или нежелание за предоставяне на съответстващата документация на междинните нива, въз основа на която да стане ясно как са определени оценките за БПС, независимо от наличието на общи доклади за природните местообитания и растителни видове в базата данни за Натура 2000.

5. Представените оценки за БПС при това докладване контрастират с оценките на застрашеност, направени в „Червена книга на Република България, том 3 Природни местообитания“, изследване, което е завършено през 2011 г., както и с представените данни в редица научни публикации за влошено състояние и деградация в резултат на човешка дейност на дюнни и крайбрежни местообитания, блата, мочурища и торфища, ливади и пасища и различни типове гори, като например крайречните и дъбовите гори и др.
6. Целенасочено завишените и субективни оценки за БПС на редица природни местообитания лишават тези местообитания от възможността за подобряване на тяхното състояние и възстановяването им включително с помощта на средствата за опазване на биологичното разнообразие, които осигурява Европейският съюз чрез неговите програми.

Докладване по чл. 17 през 2019 за периода 2013–2018.

7. Това докладване по чл. 17 е формално и е изпълнено по проект, финансиран от Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС), но не се основава на данни от проведен мониторинг и теренна работа в рамките на самия проект.

Използвани са налични научни данни, които не са актуални, тъй като в страната след 2013 г. не са провеждани целенасочени изследвания и мониторинг на целевите видове и природни местообитания, както в екологичната мрежа Натура 2000 така и извън нея. Реално данните са от:

- a. Предишното докладване и резултатите от проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I“
- b. Червена книга на Република България, том 1, 2 и 3
- c. База данни „БИОМОН“ на ИАОС към 2018 г. събрана по Национална система за мониторинг на биологичното разнообразие (НСМБР).

Всички тези данни са косвени, а не преки, защото природните местообитания например, не са мониторинговани след 2013 г.

8. За подобряване и актуализиране на моделите на разпространение на видовете и местообитанията са използвани данни - Ортофото – България (МЗХГ, 2013-2018), CORINE Land Cover (2018); Лесоустройствени проекти на горските и ловни стопанства в страната и горскостопански планове (ГСП) към 2018 г., пространствени данни за находища/кариери за добив на подземни богатства (МЕ, 2018) и др., но те са също косвени и не носят достоверна информация за актуалното природозащитно състояние на природни местообитания и видове, а само могат да допринесат за подобряване и прецизиране на моделите на разпространението им.
9. По същество, докладването през 2018 г. е повторение на докладването през 2013 г., с тази разлика, че има природни местообитания, оценени в Неблагоприятно лошо състояние (U2), без и при това докладване да е изяснено как са получени тези оценки.
10. В новото ръководство на ЕК за докладване по чл. 17 има задължителни прагови стойности - оценката на ниво регион, за да бъде благоприятна, трябва поне 90% от площта в оценените територии да е в Благоприятно природозащитно състояние (FV) и съответно ако над 25% от площта в оценените територии е в Неблагоприятно лошо състояние (U2), такава да бъде и крайната оценка на ниво биогеографски регион. Това условие задължава за всички случаи от предишното докладване, където това условие не е спазено, да се направи преоценка на

природозащитното състояние и най-вече в случаите, където не са приложени мерки за намаляване на площите в неблагоприятно лошо състояние под 25%. За голяма част (90%) от местообитанията реални мерки не са предприети, но са декларирани като предприети и не е направена промяна на оценките в контекста на това условие, което представлява заблуда на ниво Европейската агенция за околна среда.

11. Обстоятелството, че оценките при това докладване не се основават на реална и актуална научна информация и не са обективни, също лишава местообитанията и видовете от възможността за подобряване на тяхното състояние и възстановяването им. Отговорни за това са Министерство на околната среда и водите (МОСВ) и Изпълнителна агенция по околна среда (ИАОС), които са заложили и задължили изпълнителя на обществената поръчка да направи докладване на всяка цена без осъществен научно-обоснован мониторинг и свързаните с него теренни изследвания. По този начин институциите са предопределили манипулиране на оценките и заблуждаващо докладване, вместо да потърсят възможност за отлагане на докладването, за да направят поне опит за коректно изпълнение на задачата.

Препоръки

1. Неотложна и критична самооценка от МОСВ и Министерски съвет (МС) по прилагане на чл. 11 от Директивата за местообитанията в Република България и разработване на План за спешни действия, който да включи необходимите стъпки за решаване на концептуално-методологичните проблеми и осигуряване административно-финансовите условия за ефективно дългосрочно изпълнение на този член от директивата.
2. Адаптиране и допълване на Национална система за мониторинг на биологичното разнообразие (НСМБР) и създаване на условия за провеждане на систематичен, научно-обоснован, регулярен и статистически надежден мониторинг на целевите видове и местообитания чрез пълноценни теренни изследвания, обезпечени със стандартизирани научно издържани методики и съвременна изследователска техника и оборудване, както и информационни продукти.
3. Изпълнението на мониторинга по чл. 11 да се извършва от учени от научни институции и експерти от природозащитните организации с необходимата квалификация и опит, като изпълнението и ръководството да се възлага целево и по компетентност на научни организации с профил в областта на изследването на биоразнообразието – институти на БАН, университети и др. научни организации.
4. Докладванията по чл. 17 на Директивата за местообитанията (92/43/ЕИО) да се извършват като се спазват ръководствата за докладване за всеки период, които Европейската комисия регулярно актуализира. При докладванията да се прилагат доказателства (публикувани данни, on-line източници, отчети по проекти и др.), за предприетите мерки за опазване и възстановяване на местообитанията.
5. МОСВ и ИАОС да осигури публичност на всички етапи в процеса на обработка на резултатите от мониторинга, както и на докладванията по чл. 17 на Директивата за местообитанията за видове, природни местообитания и на ниво биогеографски региони, така че бъдат проследими и проверими основанията за получените различни оценки. Това е много важно условие, за да бъдат изчистени от самото начало съмненията, които възникнаха при анализиранията по-горе докладвания, за възможно манипулиране на оценките и в двете посоки – както за тяхното „завишаване“, така и за „занижаването“ им.

Докладване на Република България
съгласно изискванията на чл. 17 на Директивата за местообитанията (92/43/ЕИО)
относно видовете животни (без птици)

Автор: Петко Цветков

А. Изводи

Изследването и анализът на докладванията 2006-2012 и 2013-2018 за видовете животни (без птици) от приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие (ЗБР) беше направено въз основа на извадка от 11 вида животни. Изследването голяма степен потвърждава констатациите и изводите на авторите на анализите на тези за типовете природни местообитания и видовете растения.

1. Докладване за периода 2007–2012 г. от 2013 г.

Това докладване се основава на резултатите на проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I³“, осъществен от „Консорциум НАТУРА“, за който е предоставена финансова помощ в размер на 25 863 637,60 лв, и е осъществен в периода 2011-2013 г.

От анализа става ясно, че:

- 1.1. Оценките на състоянието на видовете в отделните зони в много случаи са пренебрегнати и не е взета предвид при крайната оценка. При поне 6 от 11 от оценките за проверените видове животни оценката на природозащитното състояние на ниво регион не само, че не взема предвид резултатите от оценката на ниво зона, а не следва никакви поне видими правила. Липсват правила и обяснения за последователността на процедурата за оценяване и общата методология на работа. Въпреки че вероятно има обяснение за тези противоречащи на логиката на оценките в защитените зони обобщения, получените резултати при повечето от случаите водят до завишаване към посока „благоприятно“ на оценката на природозащитното състояние. Въз основа на подобни оценка се създава впечатлението, че докладването е необективно и че оценките са нагласени, например при дивата коза, лалугер, вълк и поточен рак.
- 1.2. Необективни са оценките за видове животни, за които е доказано с публикации в страната, че са в неблагоприятно състояние със свиващ се ареал и намаляващи популации или ограничени находища. При някои това е в резултат на продължителни отрицателни въздействия, включително постоянен обект на законен отстрел, незаконно тровене, хибридизация (вълк); браконьерство и сечи (дивата коза и мечката); неправилна селскостопанска политика (лалугер, мишевиден сънливец, пъстър пор); повсеместното строителство на малки водно електрически централи и други намеси в коритата на реките (главоч и поточен рак)
- 1.3. Необективните оценки на природозащитно състояние лишават тези видове от възможността за подобряване на тяхното състояние и възстановяването им включително с помощта на средства за опазване на биологичното разнообразие, които осигурява Европейският съюз.

---

³ [Информация за проект "Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I"](#)

2. Докладване за периода 2013 г. - 2018 г. от 2019 г.

Това докладване е осъществено от ДЗЗД „Енвимон“, спечелили Обществена поръчка 00740-2017-0006 по обособена позиция №1 „Анализи и проучвания на видовете и типовете местообитания в България, предмет на докладване съгласно чл. 17 от Директивата за местообитанията (92/43/ЕИО)“ на ИАОС.

- 2.1. Докладването не се базира на проведен преди това системен мониторинг и теренна работа с някои изключения за ежегодни оценки на числеността на популациите на видове като мечката и дивата коза. То следва формално изискванията и формулярите, представени на страницата на Европейската агенция по околна среда. Докладването не включи никакви теренни проучвания (с посочените по-горе изключения), а повечето от най-активните български учени в посочения период не са били включени и не са участвали в докладването. Не е събрана нова информация през периода 2013-2018 г., особено през последните 4 години на периода, която да е резултат от насочени изследвания/наблюдения за целите на докладването.
- 2.2. Докладването изпълнява формално изискванията на ЕК като пълнота. Използваната информация обаче не е актуална, или не е интерпретирана правилно. Налице са голям брой пропуски и грешки.
- 2.3. Заклученията относно тенденциите и националната численост на видовете в редица случаи не отговарят на действителността. Така например при видове като кафявата мечка (*Ursus arctos*) в оценките в Алпийския и Континенталния регион са подценени като Неблагоприятно незадоволително (U1), а би трябвало да бъде оценено като Неблагоприятно лошо (U2) поради ниската численост и плътност на популацията, намаляване на площта на ареала и по-малко от половината заета площ от подходящите за него територии. Подобни са проблемите в оценката за пъстрия пор (*Vormela peregusna*) и дивата коза (*Rupicapra rupicapra balcanica*).
- 2.4. Неотчитане на най-добрата налична информация и подценяване и неотчитане на заплахите в бъдещите перспективи, които водят до завишени и изкривени оценки на природозащитното състояние така например за мечката, дивата коза и мишевидния сънливец, ивичестия смок и леопардовия смок.
- 2.5. Неотчитане на състоянието на местообитанията и подценяване на основните заплахи в бъдещите перспективи беше констатирано при двата водни обитателя – главоч и поточен рак.
- 2.6. Цялостен мониторинг на биоразнообразието през 2013–2018 г. в България за целите на националното докладване по чл. 17 на Директивата за местообитанията не е извършен поради неуспеха на МОСВ да го организира и финансира навреме, с изключение на ежегодните оценки на числеността популациите на видове като мечката и дивата коза и проведен частичен мониторинг на други видове животни. Тези констатации се потвърждават и от становищата на Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания⁴ и Националния природонаучен музей⁵.

---

4 [Становище на Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания - БАН](#)

5 [Становище на Националния природонаучен музей при БАН](#)

2.7. В същността си докладването е повторение на предишното с една важна разлика, че като резултат вече има видове, които от Благоприятно са преминали в Неблагоприятно лошо състояние (U2) при лалугера, а при други като леопардовия смок са се подобрили от неблагоприятно лошо – в неблагоприятно незадоволително, без особени усилия и при продължаващо негативни въздействия като строителството по черноморското крайбрежие. Не става ясно как са получени тези оценки. В тази връзка особен интерес представляват оценките на вида пеперуда *Catopta trips*. При условие, че липсва информация за наличието на вида, който за последно е установен преди 30 години, не става ясно защо състоянието на вида в Черноморския регион е променено от U2 на Неблагоприятно недостатъчно (U1), а в Континенталния към Неизвестно (XX). Местообитанието на вида в Черноморския район е унищожено поради строителството на 3 голф игрища, а в оценката на местообитанието на вида е дадено като Благоприятно (FV).

Качественият мониторинг и оценка на благоприятното природозащитно състояние на видовете и местообитанията е в основата на формулиране на качествени цели и планиране на адекватни мерки за решаване на проблемите и като резултат подобряване на благоприятното природозащитно състояние. За съжаление абдикирането от своите задължения на Министерство на околната среда и водите, и особено непровеждането на качествен дългосрочен мониторинг и правенето на проформа необективни оценки, води до обезсмисляне на цялостното опазване и управление на цялата мрежа Натура 2000 в България.

3. Документ за целите

3.1. Заплахите за видовете животни, които са ключови за отразяване и постигане на целите на управлението, също са определени неадекватно при някои видове като главоча, където изграждането на малки водоелектрически централи не е споменато като заплаха, а останалите заплахи са посочени със средна степен на въздействие.

3.2. За да се определят цели на ниво зона, е необходимо първо да има реално картиране и мониторинг на ниво зона и едва след изясняване на реалната численост и разпространение в зоните поне за половината видове и местообитания да се определят цели.

3.3. Целите са много общи и повечето от тях преповтарят изисквания на директивата и документите към нея, както и вече формулираните такива според стандартните формуляри на зоните. Такива са например: Подобряване по параметър "Местообитание"; Подобряване по параметър "Популация"; Подобряване по параметър "Бъдещи перспективи" и мн. др.

3.4. Заради неотговаряща на реалността оценка в първото докладване по чл. 17, някои видове животни от Приложение 2 на ЗБР не са включени в целите на опазване на мрежата НАТУРА 2000. За вълка, пъстрия пор, лалугера, мишевидния сънливец и поточния рак е предвидено единствено поддържане на състоянието на този вид в зоните и няма посочени други цели за тези видове, вероятно поради оценката благоприятно състояние през 2013.

3.5. Там, където са включени, формулираните целите са много общи, без индикатори за постигане на целта и няма да доведат до преодоляване и преустановяване на посочените влияния и заплахи. Най-основният проблем остава използването на остаряла неактуална информация и оценки от периода 2007-2012 (2013).

4. Национална рамка за приоритетни действия за НАТУРА 2000 (2021-2027)

4.1 Поради оценките със съмнителна достоверност при докладванията от 2013 и 2019 видове като поточния рак са изключени от мерките. За много от видовете липсват адекватни видово или групово специфични мерки, които да неутрализират отрицателно действащите фактори и заплахи, а тяхното опазване разчита единствено и само на опазването на техните местообитания. Такива са половината от разгледаните видове: вълк, пъстър пор, лалугер, мишевиден сънливец, пеперудата *Catopta thrips*, а за останалите предложените специфични мерки са недостатъчни да гарантират постигането на благоприятно природозащитно състояние, като е при видове като дивата коза, мечката, главоча, ивичестия смок и леопардовия смок.

4.2. Прекалено общите формулировки в документа за целите като Подобрене по параметър „Местообитание“, „Популация“ и „Бъдещи перспективи“ с нищо не допринася за предприемането на необходимите за опазване на видовете действия и мерки. Рамката не се базира на актуална научна информация за заплахите, тяхната степен на въздействие и реалното състояние на видовете и техните местообитания.

4.3. Въпреки че много от мерките са адекватни по отношение на някои от видовете, има и такива, които са крайно недостатъчни. Така например за дивата коза мярката Подобряване на знанията за видове и природни местообитания чрез теренни проучвания (... , 1371 Rupicapra rupicapra balcanica, ...) ... установяване на последствията от разселване на неавтохтонни диви кози, колкото и сериозен проблем да засяга. е крайно недостатъчна за решаване на проблеми като браконьерството. Също така за ивичестия смок и леопардовия смок мярката Подобряване на природозащитното състояние на видове влечуги чрез увеличаване на свързаността на местообитанията им (изграждане на зелена инфраструктура) (... , 1279 Elaphe quatuorlineata (Ивичест смок), ... : изграждане на проходи и насочващи огради в избрани участъци от пътната мрежа и др., няма да реши специфичните проблеми/заплахи за групата и вида като събиране или умъртвяване на екземпляри и други. Така също при мечката, въпреки че са предвидени мерки в правилната посока, то РПД 2021-2027 не отразява и не предвижда изпълнението на мерки за решаване на заплахи като браконьерството, проблеми с и контрол на депонирането на отпадъци в местообитанията на вида, осигуряването на биокоридори и други.

Б. Препоръки

1. Незабавна проверка на МОСВ и МС по прилагане на чл. 11 от Директивата за местообитанията относно причините, довели до проблемите в изпълнението на мониторинга на биоразнообразието и разработване на План за спешни действия, който да включи необходимите стъпки за решаване на концептуално-методологичните проблеми и осигуряване административно-финансовите условия за ефективно дългосрочно изпълнение на този член от директивата. С особен акцент е осигуряване на финансиране от държавния бюджет за провеждане на регулярен мониторинг съобразно Директивата.
2. Адаптиране и допълване на НСМБР, и създаване на условия за провеждане на систематичен научно-обоснован, регулярен и статистически надежден мониторинг на целевите видове и местообитания чрез пълноценни теренни изследвания, обезпечени със стандартизирани научно издържани методики и съвременна изследователска техника и оборудване, както и информационни продукти.
3. Изпълнението на мониторинга по чл. 11 да се извършва от учени от научни институции и експерти от природозащитните организации с необходимата квалификация и опит, като

изпълнението и ръководството да се възлага целево и по компетентност на научни организации с профил в областта на изследването на биоразнообразието – институти на БАН, университети и др. научни организации.

4. МОСВ и ИАОС да осигурят публичност на всички етапи на процеса на обработка на резултатите от мониторинга, както и на докладванията по чл. 17 на Директивата за местообитанията за видове, природни местообитания и на ниво биогеографски региони, така че бъдат проследими и проверими основанията за получените различни оценки.
5. Да се осигури и подпомогне обучението на квалифицирани кадри в БАН и университетите за участие в провеждането на качествен мониторинг.
6. Във връзка с разработването на НРПД е необходимо да се предвидят адекватни мерки, които реално да водят до неутрализиране на заплахите, а не палиативни такива. При определянето на необходимите мерки и остойностяването на необходимите разходи на първо място би трябвало да се прилага принципът „Замърсителят плаща“, а именно, че отговорните за построяването на незаконни или противоречащи на закона постройки на малки водоелектрически централи на първо място те би трябвало да бъдат принудени да премахнат възпрепятстващите миграцията на вида сгради и съоръжения за своя сметка, а не да се ползват обществени фондове за това, каквито са предвидените мерки за главоча.
7. Във връзка с ефективното използване на обществените фондове то Министерство на околната среда и водите ще трябва да отговори на въпроса защо изразходва огромни средства за документи, които не са базирани на солидна научна информация и без независима оценка на ефективността на предходни документи от подобен род.

**Докладване на Република България по чл. 12 от Директивата за птиците и обявяване и
заповедите на защитените зони за птици**

Автор: д-р Петър Шуруликов

**А. Изводи и препоръки по отношение на докладването 2013-2018 г. по чл. 12 от
Директивата за птиците (2009/147/ЕО)**

Изводи

- Докладването по чл. 12 на Директива 2009/147/ЕО на ЕС през 2019 за периода 2013-2018 /съкр. по-надолу – „Докладването“/ съдържа редица неточности, пропуски и грешки по отношение на представените научни данни.
- Докладването не се базира на резултати от реален полеви мониторинг. Наличните данни за периода 2013-2018 г. определено са недостатъчни за целите на Докладването.
- Резултатите от единствения проведен национален мониторинг на гнездящите птици 2013-2014 г. (отчетен през 2015 г.) не са използвани в сравнителен аспект за Докладването, тъй като мониторингът не беше повторен в никоя от годините между 2015 и 2018, както беше планирано.
- Докладването за предходния период през 2013 г. също се базираше главно на експертно мнение, но тогава все пак ставаше дума за първо по рода си докладване и нямаше база за сравнение с предишни проведени серии от мониторингови изследвания.
- За Докладването не е бил привлечен в нужната степен научният потенциал на страната в областта на орнитологията. За сметка на това са привлечени чуждестранни учени, които нямат реална представа за популациите на птиците в страната. При докладването през 2013 г. беше привлечен значително по-широк кръг от добри експерти – български орнитолози.
- Заплахите в Докладването не са разработени. Те са отбелязани само за малък брой видове и то съвсем формално, понякога и напълно погрешно. Единствено за видовете, за които са налице Планове за действие, са разработени и заплахите.
- Приетите нови и модифицирани методики за мониторинг, особено за гнездящите птици, са променени в малка, но достатъчна степен, за да може резултатите от Докладването да бъдат несравними с тези от предишния проведен национален мониторинг /2013-2014 г./.
- Както през 2013 г., така и през 2019 г. докладванията бяха направени, преди да започнат мониторинговите проучвания. Това разбира се имаше негативен ефект и двата пъти, особено остро изразен през 2019 г.
- Популациите на мигриращите видове водолюбив и пойни птици са измислени, нямат никаква връзка с реалността.

Препоръки

- В бъдеще докладванията да бъдат базирани на регулярен мониторинг. На всеки 6 години да се провежда мониторинг на гнездовите популации, провеждан по единна и консервативна на промени методика. Промени могат да бъдат приети само по отношение на местата за мониторинг – при заличаване или увреждане на хабитати или пък след възстановяване на хабитати на птиците.
- В методиката за мониторинг да бъде включена утвърдената от ИАОС през 2015 г. и оповестена на сайта на ведомството методика за мониторинг на гнездящите птици⁶, без изменения.
- Мигриращите птици да бъдат мониториращи на всеки две години през пролетната и през есенната миграция по утвърдени и общоприети методики – отделни за реещи се птици, врабчоподобни птици, водолюбивы птици, дърдавцови, пъдпъдък и др. Мониторингът да бъде извършван на извадков принцип и да бъде определен широк списък от локации, на които да бъде провеждан, като той бъде приет с консенсус от българските орнитолози.
- Мониторинговите изследвания върху мигриращите врабчоподобни птици да бъдат провеждани по метода на улов и опръстенияване на птици като това бъде организирано едновременно и синхронно в най-малко 10 локации в страната, както през пролетния, така и през есенния прелет. Провеждането на такъв мониторинг само на 1 или 2 пункта е безпредметно за докладването.
- Мониторинговите изследвания и самото докладване да бъдат възлагани на екип от български орнитолози, във възможно най-широк състав. Разбира се може да участват и чужденци, но само ако имат опит и публикации върху птиците в България.

Б. Изводи и препоръки по отношение на обявяването и заповедите на защитените зони за птици

Изводи

- В целите на обявяване на много от зоните липсват редица видове, които се срещат в тях. Особено типично е това за видове, които се срещат само по време на миграция.
- Режимите на обявяване не са свързани пряко с изискванията на повечето от целевите видове за опазване. Много от забраните са безполезни, а за сметка на това липсват ключови забрани за дейности, които пряко биха компрометирали целите на опазване. Това важи за всички зони, с изключение на обявените най-скоро, в които наблюдаваме известно подобрене на режимите.

---

6 Методика за мониторинг и оценка на гнездящите видове птици - ИАОС

Препоръки

- Стандартните формуляри да могат да се обновяват своевременно при постъпила актуална информация. Този механизъм да бъде улеснен и ускорен. Задължително освен коригиране на численостите в тях трябва да се актуализират и статусите, ако е налице нужда за това, а също и списъкът с използваните литературни източници.
- Стандартните формуляри да включват имената на всички респонденти за всяка зона.

Коментари и препоръки по „Национална рамка за приоритетни действия за „Натура 2000“ 2021–2027

Автор: Катерина Раковска

По-долу са разгледани накратко някои основни проблеми, идентифицирани в проекта на Националната рамка за приоритетни действия по „НАТУРА 2000“ 2021-2027 /НРПД/ преди одобряването на документа от Европейската комисия (ЕК) през февруари 2022, както и актуални препоръки към ръководството на МОСВ за необходими подобрения в приетия от ЕК стратегически документ.

Становище по версия 3 на Националната рамка за приоритетни действия по “Натура 2000“ 2021–2027

Беше направен критичен анализ на проблемите на мрежата „Натура 2000“ в България и доколко в проекта за НРПД 2021–2027 (версия 3) са предвидени конкретни мерки за решаването им. Изводите и препоръките от анализа бяха включени в становище на партньора по проекта СДП „Балкани“, внесено през януари 2021 г. до МОСВ по време на общественото обсъждане на проекта за НРПД ⁷.

Основни бележки във внесеното становище

Бяха посочени проблеми като липсата на мерки за преодоляване на двете хоризонтални процедури на ЕК за Натура 2000 и наложеният подход за управление на Натура 2000, по който няма съгласие в природозащитната общност. Коментиран беше фактът, че липсата на мониторинг за целите на докладването по чл. 17 на Директива 92/43/ЕИО за 2019 доведе до липса на надеждни данни за състоянието на видовете и местообитанията от Натура 2000 и на актуалните заплахи. Наред с това не е направен опит да се събере информация за заплахите от други източници. Двата проблема са довели до липса на систематичен анализ и адекватно приоритизиране на конзервационните мерки. Например, за група „Д.2.7. Скални местообитания, дюни и зони с рядка растителност“ беше предвидено премахване на чужди видове и на нетипична храстова и дървесна растителност, на обща стойност над 10 млн евро, или около 80% от сумата за тази група местообитания. Обосновка на какви основания е приоритизиран такъв огромен ресурс за точно тази заплаха липсваше. В същото време никакъв ресурс не бе отделен за борба с браконьерство на дива коза.

Отразени коментари от становището

Някои от направените коментари бяха отразени в одобрената от Европейската комисия НРПД за „Натура 2000“ 2021-2027⁸ през февруари 2022.

В мерките за управление на Натура 2000: бяха заложили средства за адресиране на една от наказателните процедури; плановете за управление са заложили за разработване на ниво зона,

⁷ [Становище на СДП БАЛКАНИ относно първа работна версия на "Национална рамка за приоритетни действия за "НАТУРА 2000" 2021-2027"](#)

⁸ [Одобрена Национална рамка за приоритетни действия за "Натура 2000" 2021-2027 в България](#)

съгласно сега действащия Закон за биологичното разнообразие; по информация от новото ръководство на министерството, ще има промяна на концепцията за органите за управление на защитените зони и проблемите с мониторинга.

В консервационните мерки са отразени следните препоръки: заложи са дейности за възстановяване на есетрови риби; премахната е мярката за компенсация на ограниченията за добив на бяла мида поради противоречие с действащото законодателство; консервационните мерки за венерината пантофка вече включват освен премахване на конкурентни видове, и подсяване.

Препоръки към одобрената от Европейската комисия НРПД 2021-2027

- Програмите, които финансират мерки от рамката за Натура 2000, би следвало да реферират към номерата на мерките от рамката. Това ще подобри прозрачността и отчетността на изпълнението на рамката. Към март 2022 г. в проектите на програма „Околна среда“ 2021 - 2027 и Стратегическия план за земеделието 2023–2027 има заложи мерки от рамката, но не с оригиналната номерация, което затруднява проследяването.
- Да се премахне дублирането на дейности в мярка 33 и 35 (виж заложеното за четирилистното разковниче, пърчовката и венерината пантофка).
- Нужно е прецизиране на дейностите по Мярка 33, предвидени за пърчовката – не става ясно откъде идва нуждата от премахване на дървесна и храстова растителност в находищата. Според Червената книга видът се среща и “...сред храсталаци и на горски поляни в светли широколистни гори...“.
- Да се направи приоритизация на ресурса спрямо заплахите за „Д.2.7. Скални местообитания, дюни и зони с рядка растителност“. В момента мерките са неадекватни спрямо заплахите: над 3 млн. евро са предвидени за премахване на инвазивни видове, а единствената друга дейност (защита на дюни) е на стойност под 1 милион евро. Проблеми като застрояване на дюните, неадекватно отразяване в кадастъра на дюните - дюни частна собственост например - изобщо не са взети предвид и включени за решение.
- В Мярка 32 „Подобряване/поддържане на природозащитното състояние на тревни типове природни местообитания и местообитания на видове птици чрез екологосъобразно управление на пасищни и ливадни системи“ се предвижда субсидирана паша на овце в националните паркове. Съществуват публикувани научни статии, както и доклади на дирекциите на националните паркове, изготвени по различни проекти, които показват значително отрицателно въздействие върху природни местообитания и местообитания на видове обект на опазване в парковете, които са и защитени зони от Натура 2000 мрежата. Например в обосновката на ДНП „Рила“ на проект по ОПОС 2014 – 2020 се изтъкват множеството пашуващи земеделски животни като причина за това дивата коза да не достигне оптималната си численост на територията на парка⁹. Препоръката е тази мярка да не се прилага на територията на националните паркове.
- Мярка 25 – „Адаптиране и контролиране на интензивността на пашата в храстови местообитания при пасищно ползване“ е предвидена да се прилага и в национален парк „Пирин“, 33 BG0000209. Интензивността на пашата следва да е в границите 0,3-1 ЖЕ/ха., което означава, че и пашата на говеда би могла да бъде субсидирана на територията на

9 [Устойчиво управление на Национален парк "Рила" II-ра фаза](#)

националния парк. По данни от доклад на парка¹⁰ информацията за площите за паша, броя и вида на пасуващите животни от 2008 до 2014 вкл. (стр. 8 от доклада), показва, че за целия период както бройките животни, така и площите отдадени за паша са под тези, планирани от парковата дирекция. Въпреки това обаче, експертите проучващи състоянието на две от тревните местообитания установяват, че „в определените за проучване отдели, бяха установени преизпасани територии над 50%...“ (стр. 164 от доклада). Предвид наличните изводи, препоръката ни е тази мярка да не се прилага на територията на парка.

- Да се предвидят мерки за борба с браконьерството за дива коза.
- Марка 61 предвижда за територията на националните паркове да се поставят електропастири за местообитания 3130 и 3160. Препоръката е преосмисляне на тази мярка предвид препоръките ни по т. 5 и 6 по-горе. Наред с това тази мярка би могла да се счита и като нарушение на чл. 21, т. 9 от Закона за защитените територии, който не допуска „нарушаване на естественото състояние на водни площи, водни течения, техните брегове и прилежащи територии“.
- Да се предвидят конкретни мерки за подобряване на екологичната свързаност, биокоридорите и зелената инфраструктура, които да се отнасят и за едрите хищници, други групи животни и природни местообитания, а не само за реки и влечуги.

---

10 [Доклад „ОПАЗВАНЕ, ПОДДЪРЖАНЕ И АКО Е НЕОБХОДИМО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА БЛАГОПРИЯТНОТО ПРИРОДОЗАЩИТНО СЪСТОЯНИЕ НА ПРИРОДНИ МЕСТООБИТАНИЯ В БЕЗЛЕСНАТА ЗОНА, ЧРЕЗ ПАША НА ДОМАШНИ ЖИВОТНИ“ по проект на ДНП „Пирин“, окт. 2014](#)